

سازگاری اجتماعی و عملکرد تحصیلی در کودکان دختر با دلبستگی ایمن و نایمن

الهام قربانیان^۱؛ دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی

دکتر تقی پورا براهیم؛ استادیار دانشکده علوم تربیتی دانشگاه شهید بهشتی

دکتر پریناسادات سیدموسوی؛ استادیار پژوهشکده خانواده دانشگاه شهید بهشتی

دکتر مجتبی حبیبی؛ استادیار پژوهشکده خانواده دانشگاه شهید بهشتی

مقدمه: یکی از مسایل و مشکلات اساسی زندگی تحصیلی دانش‌آموزان، مسأله افت تحصیلی و پایین بودن سطح عملکرد تحصیلی آنان است. عوامل مختلفی بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر می‌گذارند که یکی از این عوامل، میزان سازگاری اجتماعی آن‌ها می‌باشد. سازگاری اجتماعی، سازگاری شخص با محیط اوست و این سازگاری ممکن است با تغییر دادن خود یا محیط به دست آید. سن ۸-۱۲ سالگی از مهم‌ترین سنین در زمینه کسب مهارت سازگاری اجتماعی است. عوامل اجتماعی مهمی در بروز سازگاری نقش دارند که یکی از این عوامل، سبک‌های دلبستگی تشکیل شده در دوران کودکی می‌باشد. دلبستگی یک پیوند محبت عمیق و پایدار است که فردی را به فرد دیگر در زمان و مکان مرتبط می‌کند. طبق نظریه دلبستگی، کودک به هنگام آشفستگی، از والدین خود در قالب پناهگاهی امن و به هنگام اکتشاف از آن‌ها به عنوان پایگاهی ایمن استفاده می‌کند. متأسفانه تمامی کودکان والدین خود را به عنوان پناهگاهی امن و پایگاهی ایمن تجربه نمی‌کنند و در نتیجه کودکان از کیفیت‌های دلبستگی متفاوتی برخوردار خواهند بود. تعامل مناسب و شایسته والد-کودک و وجود فضای ایمن بین آن دو باعث احساس ایمنی و اعتماد بیشتر در کودک می‌شود و به او کمک می‌کند تا بتواند از والدین، بخصوص مادرش به عنوان پایگاهی ایمن استفاده کند. این اساس ایمن، اعتماد به نفس لازم را برای آموختن و به‌روز کردن مستمر مدل‌های خود، دیگران و دنیا فراهم می‌سازد و به وی این توانایی را می‌بخشد که در روابط میان‌فردی، با مهارت، اطمینان و آرامش بیشتر به تعامل بپردازد. از سوی دیگر اعتماد فرد ایمن به دیگران نیز وی را در جلب کمک دیگران یاری می‌کند؛ بنابراین، سازگاری کودک با بافت‌های جدید را تسهیل می‌کند. روابط دلبستگی همیشه موجود و در سراسر چرخه زندگی فعال هستند، به این معنا که سوابق روابط عاطفی کودک با مراقب خود پیامدهای بلندمدتی را ایجاد می‌کند که یکی از این آثار بلندمدت عملکرد تحصیلی است. در واقع رشد سائق‌ها و تأمین دیگر نیازها در دوران کودکی که توسط خانواده برآورده می‌شود، معمولاً از طریق

پیشرفت تحصیلی خود را نمایان می‌سازد. هر چند در پژوهش‌های داخلی تحقیقاتی در زمینه مشکلات دلبستگی کودکان ایرانی صورت گرفته است، اما کمتر به ارتباط مشکلات دلبستگی روی رفتارهای اکتشافی کودکان که سازگاری اجتماعی هم جزیی از آن است و می‌تواند عملکرد تحصیلی آنان را متأثر سازد، توجه شده است. بنابراین، پژوهش حاضر، با هدف مقایسه میزان سازگاری اجتماعی و هم‌چنین میزان عملکرد تحصیلی کودکان دلبسته ایمن و نایمن انجام شد.

روش: پژوهش حاضر، یک پژوهش توصیفی از نوع علی-مقایسه‌ای می‌باشد. از بین دانش‌آموزان دختر ۱۰ تا ۱۲ ساله مقطع ابتدایی سال چهارم تا ششم شهر تهران که در سال تحصیلی ۹۴-۹۳ مشغول به تحصیل بودند، به روش نمونه-گیری تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای تعداد ۲۰۵ دانش‌آموز دختر انتخاب شدند که پس از جلب مشارکت و همکاری آن‌ها، پرسش‌نامه‌های مقیاس دلبستگی در کودکی میانه رونقی و همکاران، پرسشنامه مهارت‌های اجتماعی ماتسون و پرسشنامه عملکرد تحصیلی در تاج میان آن‌ها توزیع و اجرا گردید. برای تحلیل داده‌های بدست آمده از روش تحلیل واریانس چند راهه استفاده شد.

یافته‌ها: با توجه به نتایج، ۱۲۹ نفر از پاسخگویان دارای سبک دلبستگی ایمن و ۵۷ نفر از سبک دلبستگی نایمن برخوردار بودند. نتایج تحلیل واریانس چندراهه نشان دادند، میان سبک دلبستگی ایمن و افزایش سازگاری اجتماعی و عملکرد تحصیلی کودکان رابطه مثبت معناداری وجود دارد ($p < 0.001$)، یعنی با افزایش سبک دلبستگی ایمن در کودکان، میزان سازگاری و در نتیجه عملکرد تحصیلی آنان افزایش می‌یابد.

بحث و نتیجه‌گیری: در تبیین نتایج بالا، هنگامی که در روابط، احساس امنیت وجود داشته باشد، کودک بهتر می‌تواند دست نیاز به سوی دیگران دراز کرده، تا از او حمایت کنند و با تعارض و استرس به گونه‌ای مثبت مواجه شود. توانایی تکیه بر چهره‌های دلبستگی به کسب تدریجی مهارت‌های فردی و اجتماعی کمک می‌کند و این مهارت‌ها با یکدیگر شخصیتی سازگار را تشکیل می‌دهند. کودک با داشتن دلبستگی ایمن و به کارگیری مهارت‌های اجتماعی، می‌تواند جایگاه خود را در میان مرادوات اجتماعی و ارتباط با همسالان خود و بزرگسالان پیدا کند که منجر به سازگاری اجتماعی می‌شود. هم‌چنین طبق یافته‌های این پژوهش، دلبستگی ایمن پیش‌بینی‌کننده معنادار پیشرفت تحصیلی می‌باشد. در توجیه این یافته می‌توان گفت دلبستگی ایمن پناهگاهی امن را برای کودک پایه‌ریزی می‌کند که کودک با تکیه بر آن به کاوش می‌پردازد و بر چالش‌های محیط فائق می‌آید. رفته‌رفته که کودک رشد می‌یابد این پناهگاه بیرونی را در وجود خود درونی می‌کند و این احساس امنیت روانی را با خود به محیط‌های اجتماعی هم‌چون مدرسه می‌برد و از آن در راستای بهره‌گیری از فرصت‌های آموزشی سود می‌جوید. از این طریق توان فرد برای رویارویی با چالش‌های شناختی ارتقا یافته و پشتکار و جدیت او برای کسب جایگاه‌های علمی تضمین می‌شود. بنابراین تمرکز بر ایمن‌سازی روابط والد-کودک باعث ارتقاء عملکرد والدین در امر تربیت کودکان می‌شود و هم‌چنین مشکلات و ناسازگاری‌هایی که

آن‌ها در این زمینه با آن روبرو هستند را تعدیل می‌کند که منجر به افزایش اعتماد و احساس امنیت در کودکان می‌شود و کودک فرصت کاوش محیط و برقراری ارتباط با سایرین را می‌یابد که از این طریق راهبردهای مقابله سازگار در کودک افزایش می‌یابد که خود به سازگاری بیشتر او با محیط که مدرسه نیز یکی از آن‌ها می‌باشد، منجر می‌شود که این امر می‌تواند عملکرد تحصیلی بالاتر را هم به دنبال داشته باشد.

واژه های کلیدی: دلبستگی، سازگاری اجتماعی، عملکرد تحصیلی.